

องค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชน
ชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา
Components and Indicators of the Quality of Life of People
Khlong Samrong Community, Songkhla Province

¹จักรธร สุริแสง Jakathon Surisang

²สมเกียรติ สายธนู Somkiat Saithanu

³ทวิศักดิ์ พุฒสุขชี Taweesak Puttasukee

¹²³มหาวิทยาลัยทักษิณ

¹²³Thaksin University

¹Corresponding author, e-mail: t.tritrishual@gmail.com

Received June 2, 2023; Revised October 21, 2023; Accepted: December 7, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชนชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยในลักษณะของการผสมผสานระหว่างวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ กับวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ในเรื่องคุณภาพชีวิตของประชาชนชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา จำนวน 18 คน ตลอดจนการจัดเวทีชุมชนมีตัวแทนชาวบ้าน จำนวน 200 คน เพื่อสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนคลองสำโรง จากนั้นใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 350 คนกำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรยามาเน่ สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิชนิดสัดส่วน (Proportionate Stratified Sampling) โดยใช้ฐานข้อมูลของชุมชน และใช้วิธีการจับสลากแบบไม่ใส่คืน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีความเชื่อมั่นเท่ากับ .929 ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชน ชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา มี 5 องค์ประกอบสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวชี้วัดทั้งหมดได้ร้อยละ 64.33 โดยองค์ประกอบที่ 1-5 มีค่าไอเกนเท่ากับ 14.01, 6.72, 4.96, 4.09 และ 2.95 ตามลำดับ คือ 1) บทบาทของหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน ชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา มี 9 ตัวชี้วัด มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .858-.635 2) ไฟฟ้า ประปา และการจัดการ มี 7 ตัวชี้วัด มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .860-.657 3) ระบบเศรษฐกิจในชุมชนมี 6 ตัวชี้วัด มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .783-.694 4) บ้านพักอาศัย มี 7 ตัวชี้วัด มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .887-.581 และ 5) ระบบสาธารณสุขการ มี 5 ตัวชี้วัด มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .807-.552

คำสำคัญ: องค์ประกอบ; ตัวชี้วัด; คุณภาพชีวิต

Abstract

This article aims was study the components and indicators of the quality of life of people at Khlong Samrong community, Songkhla province. It is a combination of qualitative research methods with quantitative research methods by in-depth interviews with 18 knowledgeable people who have experience in the quality of life of people at the Khlong Samrong community, Songkhla province, as well as organizing a community forum with 200 villager's representatives to reflect their views on the quality of life problems of the community. Khlong Samrong Exploratory factor analysis (EFA) was then used to analyze the components and indicators of people's quality of life. By studying from a sample of 350 people, the sample group was determined by the Yamane formula. Proportional stratified random sampling using the community database and using a non-refundable lottery method. The tool used was a 5-point estimation scale questionnaire with a reliability of .929. The research results, it was found that; Components and indicators of the quality of life of the people Khlong Samrong community, Songkhla province. There are 5 components that can explain the variance of all indicators at 64.33%. Components 1-5 have eigen values of 14.01, 6.72, 4.96, 4.09 and 2.95 respectively. 1) The role of the unit Government jobs and community leaders Khlong Samrong Community, Songkhla Province, there were 9 indicators with component weights ranging from .858-.635. 2) Electricity, Water Supply and Management had 7 indicators, with component weights ranging from .860-.657. 3) There were 6 Community economic system Indicators have component weight values ranging from .783-.694 4) Residential have 7 indicators with component weight values ranging from .887-.581 and 5) Public utility systems have 5 indicators with component weight values ranging from .807-. 552.

Keywords: Component; Indicator; Quality of Life

บทนำ

คุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นประเด็นสำคัญที่นักปกครอง นักพัฒนาองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนต้องให้ความสนใจและมีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากคุณภาพชีวิตของประชาชนนั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนที่แสดงถึงความพึงพอใจในการดำรงชีวิต การมีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีมีคุณค่าเหมาะสมของมนุษย์ตามสภาพความจำเป็นพื้นฐานในสังคมตามบริบทของวัฒนธรรมและค่านิยม โดยครอบคลุมในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ สภาพแวดล้อมที่ดี สังคมที่ดี และเศรษฐกิจที่ดี ที่สามารถทำให้การดำรงชีวิตมนุษย์รู้สึกเป็นปกติ และมีความสุขสมบูรณ์แบบ เมื่อประชากรในสังคมมีคุณภาพชีวิตที่ดี ย่อมเป็นการลดการก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ทั้งระดับครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ด้วยเหตุนี้ได้มีการศึกษาและพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตของประชาชน อย่างหลากหลาย ดังเช่น องค์การอนามัยโลก (สวัณน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ, 2540) ศึกษาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิต (WHOQOL-

100) ประกอบด้วย ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านการรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความเชื่อส่วนบุคคล เป็นต้น และต่อมาได้มีการพัฒนาแนวคิดนี้ เพื่อหาตัวชี้วัดต่อเนื่องกันมาหลากหลายทั้งในระดับสากล และในระดับหน่วยงานของประเทศไทย อาทิ สำนักโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ได้กำหนดองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต เช่น การขจัดความยากจนและหิวโหย การสำเร็จการศึกษาขั้นประถมศึกษา การส่งเสริมความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ (การส่งเสริมบทบาทของสตรี) การลดอัตราการตายของเด็ก การพัฒนาสุขภาพของสตรีมีครรภ์ การป้องกันโรคเอดส์ มาเลเรีย และโรคติดต่ออื่นๆ การรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน การพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศ เป็นต้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้กำหนดตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทย ประกอบด้วย สุขภาพอนามัย ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้และการกระจายรายได้ สภาพแวดล้อมด้านชีวิตครอบครัว และการบริการจัดการที่ดี เป็นต้น จะเห็นได้ว่าองค์การชั้นนำทั้งหลายต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

บริบทวิถีของประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองสำโรงสงขลา ซึ่งเป็นลำคลองสายหนึ่งของลุ่มน้ำฝั่งตะวันออกในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีความยาว 5.4 กิโลเมตร กว้าง 30 - 50 เมตร ในอดีตธรรมชาติสองฝั่งของคลองสำโรง อุดมไปด้วยพืชพันธุ์ไม้ป่าชายเลน มีน้ำใสสะอาดไหลเย็นตลอดสาย ระบบนิเวศมีลักษณะพิเศษ เนื่องจากลมฟ้าอากาศที่อยู่ใกล้ทะเล สัตว์น้ำชุมชุม อุดมสมบูรณ์ ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาวประมงซึ่งอาศัยลำน้ำเป็นเส้นทางสู่อ่าวไทยหรือทะเลสาบสงขลา โดยในเขตเทศบาลนครสงขลา มีจำนวนประชากรรวม 66,684 คน จำนวนครัวเรือน 27,346 ครัวเรือน โดยมีจำนวนชุมชน 7 ชุมชน ที่อาศัยอยู่กับริมคลองสำโรง ประกอบด้วย ชุมชนบ่อหว่า ชุมชนเก้าแสง ชุมชนศาลาเหลียง ชุมชนศาลาเหลียงเหนือ ชุมชนริมคลองสำโรง และชุมชนโรงเรียนพาณิชย์สำโรง ประชากรจำนวนที่อาศัยริมคลองมีจำนวน 638 คน จำนวนครัวเรือน 252 ครัวเรือน (อายุมากกว่า 18 ปี 504 คน) ส่วนในเขตเทศบาลเมืองเขารูปช้าง มีประชากรรวม 42,979 คน จำนวนครัวเรือน 20,248 ครัวเรือน โดยมี 4 หมู่บ้าน ที่ประชาชนอาศัยอยู่ริมคลองสำโรง คือ หมู่ที่ 3, 8, 9, 10 ประชากรที่อาศัยริมคลองสำโรงมีจำนวน 609 คน จำนวนครัวเรือน 254 ครัวเรือน (อายุมากกว่า 18 ปี จำนวน 524 คน) (เทศบาลเมืองรูปช้าง, 2564) คุณภาพชีวิตของประชาชนริมคลองสำโรงสงขลา ถูกกระทบจากปัจจัยสำคัญหลายประการ ปัจจัยหลักคือสภาพของคลองสำโรงสงขลาที่กลายเป็นแหล่งรองรับน้ำเสียของบ้านเรือนและสถานประกอบการที่ตั้งอยู่ริมคลอง ในเขตเทศบาลนครสงขลา และเทศบาลเมืองเขารูปช้าง อาทิ โรงงานผลิตอาหารทะเลเยือกแข็ง อุตสาหกรรมแบบครัวเรือนในการล้างและทำปลาหมึก รวมทั้งน้ำเสียจากชุมชนในเขตเทศบาลเมืองเขารูปช้าง ส่งผลให้น้ำในคลองสำโรงมีความสกปรก น่าเหม็น เต็มไปด้วยขยะและวัชพืช และมีคุณภาพน้ำเสื่อมโทรมมาก จากข้อมูลรายงานสถานการณ์คุณภาพน้ำคลองสำโรง ตามโครงการเฝ้าระวังและติดตามตรวจสอบคุณภาพแหล่งน้ำวิกฤติในพื้นที่จังหวัดสงขลา สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 16 สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สาเหตุที่ทำให้คลองสำโรงเสื่อมโทรมมาก เนื่องจากคลองสำโรงต้องรองรับน้ำเสียที่เกิดจากแหล่งมลพิษต่างๆ ที่ระบายลงสู่คลองสำโรงมากถึงวันละ 7,335.44 ลูกบาศก์เมตร น้ำเสียส่วนใหญ่มาจากท่อระบายน้ำและลำรางที่ไหลผ่านชุมชน หอพัก ย่านธุรกิจต่างๆ รวมทั้งน้ำเสียจากครัวเรือนที่ตั้งอยู่ริมคลองสำโรงและระบายลงสู่คลองสำโรงโดยตรง ปัญหาขยะมูล

ฝอยที่ทิ้งลงในคลองโดยในบางจุดมีขยะมูลฝอยอยู่บนผิวน้ำจำนวนมาก และบางส่วนกองอยู่บริเวณริมคลอง ซึ่งขยะส่วนใหญ่มีทั้งที่เป็นขยะทั่วไปไม่สามารถย่อยสลายได้ และขยะอินทรีย์ที่ย่อยสลายได้ เช่น เศษอาหาร ทำให้เกิดการหมักหมม และทับถมอยู่ในน้ำ ทำให้น้ำเน่าเสีย ตื้นเขิน และกีดขวางการไหลของน้ำ นอกจากนี้ยังพบว่ามีบ้านเรือนประชาชนบางส่วนตั้งอยู่ริมคลอง และมีบางส่วนปลูกสร้างรุกล้ำเข้าไปในเขตคลอง ซึ่งอาจทำให้เกิดขบวนการไหลของน้ำได้ (สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 16, 2556)

นอกจากนี้ผู้วิจัยดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองรูปช้าง อำเภอมือง จังหวัดสงขลา มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในพื้นที่ได้ลงสำรวจพื้นที่ พบว่ายังมีอีกหลายปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อยู่อาศัยบริเวณริมคลองสำโรง เช่น ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยพบว่าประชาชนริมคลองสำโรงได้มีการบุกรุกที่สาธารณะริมคลองมาสร้างเป็นที่อยู่อาศัยในสภาพชุมชนแออัด มีอาคารบ้านเรือนปลูกอาศัยอยู่อย่างแออัดยัดเยียด อยู่กันยัดเยียด จากสภาพความชำรุดทรุดโทรมของบ้านเรือนเป็นสาเหตุให้เกิดการหักพัง และเกิดอัคคีภัย อาจเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้อยู่อาศัยได้ง่าย ขาดแคลนระบบสาธารณูปโภค ไฟฟ้า ประปา เพราะไม่มีบ้านเลขที่ที่ถูกต้อง มีที่อยู่คับแคบ สกปรก เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค มากมาย โดยเหตุที่ชุมชนแออัดไม่ถูกสุขลักษณะ จึงเป็นแหล่งที่เพาะเชื้อโรคต่างๆ และกระจายเชื้อโรคได้ง่าย ปัญหาความไม่ปลอดภัยของผู้อยู่อาศัย ปัญหาอาชญากรรมเนื่องจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดเป็นผู้ที่อพยพโยกย้ายมาจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อการประกอบอาชีพและมีอาชีพไม่แน่นอน เมื่อเกิดความจำเป็นขาดอาชีพและมีภาระทางครอบครัวต้องเลี้ยงดู ทำให้อาจประกอบอาชีพในทางผิดกฎหมายได้ รวมทั้งปัญหาด้านศีลธรรม เนื่องจากสภาพบ้านเรือนในชุมชนแออัดคับแคบมีเนื้อที่จำกัด ทำให้ไม่อาจแบ่งแยกการอยู่อาศัยของสมาชิกในครอบครัวออกจากกันได้ ดังนั้นลักษณะบ้านในชุมชนแออัดซึ่งส่วนใหญ่จะมีเพียงห้องเดียว ทั้งนี้ใช้ประโยชน์ในการเป็นที่รับแขก รับประทานอาหาร ทำงาน หลับนอน และอื่น ๆ ไปพร้อมกัน ความสัมพันธ์และการกระทำที่สมาชิกซึ่งเป็นผู้ใหญ่ เช่น บิดามารดา แสดงต่อกันจึงกลายเป็นสิ่งปกติธรรมดาของสมาชิกผู้เยาว์ในครอบครัว จนกระทั่งถือเป็นสิ่งธรรมดาที่ตนก็อาจปฏิบัติได้ อันจะเป็นทางนำไปสู่ปัญหาทางด้านศีลธรรมและความประพฤติผิดได้ รวมถึงปัญหารายได้ของประชากร เป็นต้น จำเป็นที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานจังหวัดสงขลา องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา เทศบาลนครสงขลา เทศบาลเมืองเขารูปช้าง ต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างเร่งด่วน โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน

จากสภาพปัญหาของความเป็นอยู่ประชาชนและสภาพสิ่งแวดล้อมของคลองสำโรงสงขลา ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจจะศึกษาหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนชุมชนคลองสำโรงสงขลา ทั้งนี้คุณภาพชีวิตเป็นเรื่องสำคัญมากของบุคคลและสังคม ไม่ว่าความสำคัญระดับตนเองและครอบครัว ส่งผลให้มีความสามารถประกอบอาชีพการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ ครอบครัวอบอุ่น ไม่มีปัญหาความสำคัญระดับสังคม และประเทศชาติ ทั้งนี้หน่วยงานผู้รับผิดชอบของรัฐจะต้องมีนโยบายที่จะเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชนชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา ด้วยการระดมสมองและการมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน องค์การทางด้านสังคมต่างๆ โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ซึ่ง

เป็นผู้ใกล้ชิดกับปัญหาและเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหา ได้เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่คนในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชน ชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบแบบการผสมผสาน(Mixed Method Research) ระหว่างวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กับวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสาร งานวิจัย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรองค์ประกอบหลัก และ ตัวชี้วัดของคุณภาพชีวิตของประชาชนชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา ทั้งในประเทศ และ ต่างประเทศ

ขั้นที่ 2 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ หรือผู้เชี่ยวชาญ ในเรื่องคุณภาพชีวิตของประชาชนชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา จำนวน 18 คน โดยจำแนกผู้เชี่ยวชาญเป็นกลุ่มเพื่อให้ครอบคลุมเรื่องที่ศึกษา ดังนี้

1. ประธานชุมชนคลองสำโรง ชุมชนละ 1 คน จำนวน 8 คน
2. ปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้นำวิถีชุมชน และตัวแทนองค์กรรักษคลองสำโรง จำนวน 4 คน
3. ตัวแทนกลุ่มอาชีพประมงฝั่งอ่าวไทย และฝั่งทะเลสาบสงขลา จำนวน 2 คน
4. ตัวแทนหน่วยงานราชการ ประกอบด้วย หัวหน้าส่วนหรือตัวแทนของสำนักงานจังหวัดสงขลา สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และกรมเจ้าท่า จำนวน 4 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ หรือผู้เชี่ยวชาญในเรื่องคุณภาพชีวิตของประชาชนชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยกำหนดขอบเขตของคำถามจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของประชาชนชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา จำแนกเป็น 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านที่อยู่อาศัย 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านสังคม 4) ด้านสภาพแวดล้อม 5) ด้านสุขอนามัย และ 6) ด้านสาธารณูปโภค ระบบสาธารณูปการ นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างไปทดลองใช้ (Try-out) กับผู้รู้ผู้มีประสบการณ์ ด้านคุณภาพชีวิตของประชาชน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาครั้งนี้ จำนวน 5 คน เพื่อวัดว่าภาษาที่ใช้ในการสื่อสารนั้นผู้ตอบมีความเข้าใจต่อคำถาม ได้ค่า CVI เท่ากับ .929 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยการนำรายงานแบบสัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ทั้งหมดในแต่ละหัวข้อของการสัมภาษณ์ เพื่อแยกแยะแนวความคิดที่ปรากฏในเนื้อหาการสัมภาษณ์

ขั้นที่ 3 การจัดเวทีชุมชน โดยการเปิดเวทีชุมชนเพื่อเชิญตัวแทนชาวบ้านในชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา จำนวน 200 คน ได้มีเวทีสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนคลองสำโรงจังหวัดสงขลา

ขั้นที่ 4 ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากขั้นที่ 1-2-3-4 มาสังเคราะห์เพื่อกำหนดตัวชี้วัดที่แสดงถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา

ขั้นที่ 5 ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาสภาพปัญหาคุณภาพชีวิตของประชาชน ชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา ด้วยวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ในตอนนี้ผู้วิจัยได้นำตัวชี้วัดของคุณภาพชีวิตของประชาชนชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา นำมาสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อสอบถามประชาชนในชุมชนคลองสำโรง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ที่อาศัยในชุมชนริมคลองสำโรงสงขลา ซึ่งแบ่งเป็น 7 ชุมชน ในพื้นที่เขตเทศบาลนครสงขลา จำนวน 252 ครัวเรือน 504 คน และ 4 หมู่บ้าน ในเขตเทศบาลเมืองเขารูปช้าง จำนวน 254 ครัวเรือน 524 คน คิดเป็นประชากรทั้งหมด จำนวน 1,028 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ที่อาศัยในชุมชนริมคลองสำโรงสงขลา ซึ่งแบ่งเป็น 4 หมู่บ้านในพื้นที่เขตเทศบาลนครสงขลา ซึ่งกำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรตามเนที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 จากนั้นทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิชนิดสัดส่วน (Proportionate Stratified Sampling) โดยใช้ฐานข้อมูลของชุมชน และใช้วิธีการจับสลากแบบไม่ใส่คืน คิดเป็นกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อยจำนวน 350 คน

ลักษณะของแบบสอบถามในตอนนี้เป็นข้อคำถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ผ่านผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ จำนวน 5 ท่าน โดยตรวจสอบความครอบคลุมและความถูกต้องของเนื้อหาและภาษาที่ใช้ (Content Validity) เพื่อหาค่าความตรงตามเนื้อหา (Index of Consistency: IOC) ได้ค่า IOC ของแบบสอบถามในแต่ละข้อมีค่า ตั้งแต่ 0.5 - 1 วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ .927 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) สกัดปัจจัยเพื่อพิจารณาจัดกลุ่มตัวแปรด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis: PCA) และใช้วิธีการหมุนแกนแบบ ออโธโกนอล (Orthogonal) ด้วยวิธีแวนริแมกซ์ (Varimax) และการหาค่าสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อหาองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชน ชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ พบว่า ชาวชุมชนคลองสำโรงสงขลา มีสภาพปัญหาด้านคุณภาพชีวิต คือ

ด้านที่อยู่อาศัย ชาวชุมชนมีบ้านพักอาศัยอยู่ริมคลองเป็นบ้านพักที่อยู่ในสภาพที่ลักษณะคล้ายชุมชนแออัดเป็นบ้านที่ก่อสร้างด้วยไม้ยกพื้นมาจากริมคลองเพื่อไม่ให้ถูกน้ำท่วม อาศัยกันเป็น

ครอบครัวขยาย บางบ้านอยู่กัน 7 - 8 คน สภาพริมคลองเต็มไปด้วยน้ำเสียสีดำมีกลิ่นเหม็น ห้องส้วมห้องสุขาไม่ได้มาตรฐาน

ด้านเศรษฐกิจ ชาวชุมชนส่วนใหญ่มักจะประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมใกล้เคียง บางบ้านยึดอาชีพเป็นชาวประมงเนื่องจากลำคลองสาโรงสามารถทะเล่สู่ทะเลสาบสงขลาและอีกฝั่งก็ออกทะเลหลวงสงขลาหรือทะเลอ่าวไทย ดังนั้นเศรษฐกิจในองค์ชุมชนจึงไม่น่าจะจัดได้ว่าชาวบ้านอยู่ในฐานะยากจน ขาดหนทางในการทำอาชีพ

ด้านสังคม ชาวชุมชนฝากความหวังไว้กับหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชนเนื่องจากพวกเขามีสภาพเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ หากทางภาครัฐได้ให้ความช่วยเหลือตามสมควรจะทำให้พวกเขารู้สึกอุ่นใจอีกทั้งการที่ทางภาครัฐหรือผู้นำชุมชนได้เข้ามาสนับสนุนกิจกรรมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ด้านสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมของชาวชุมชนค่อนข้างน่าเป็นห่วงเนื่องจากชาวบ้านมีความหวาดระแวงเรื่องของการลักเล็กขโมยน้อย อาจจะมาจากลูกหลานบางส่วนติดยาเสพติด และยังกังวลจากการถูกคุกคามจากผู้มีอิทธิพล เงินกู้ยืมระบบ ระบบไฟฟ้าในชุมชนแสงสว่างไม่เพียงพอและทั่วถึง

ด้านสุขภาพอนามัย ชาวชุมชน มีสุขภาพแข็งแรงดี อาจจะมีผู้สูงอายุบ้าง มีผู้ป่วยติดเตียงบ้าง ถ้าป่วยมักจะซื้อยามากินเองหากมีความจำเป็นต้องเดินทางไปพบแพทย์ ต้องไปโรงพยาบาลของรัฐเพราะใช้สิทธิบัตรทอง

ด้านสาธารณูปโภคระบบสาธารณูปการ เนื่องจากพื้นที่ริมคลองสาโรงเป็นพื้นที่ชาวบ้านบุกรุกมาก่อนตั้งเป็นบ้านพักอาศัยซึ่งมีมานานจากในอดีตอยู่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่นจึงเป็นพื้นที่ที่ทางภาครัฐไม่สามารถเอื้ออำนวยในด้านสาธารณูปโภคและระบบสาธารณูปการ เช่น ไม่สามารถต่อมิเตอร์ไฟฟ้าประปาตรงสู่บ้าน เพราะไม่ได้มีการขออนุญาตจากทางราชการอย่างถูกต้อง

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชน ชุมชนคลองสาโรง จังหวัดสงขลา พบว่า มี 5 องค์ประกอบ สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวชี้วัดทั้งหมดได้ร้อยละ 64.33 โดยองค์ประกอบที่ 1 ถึง 5 มีค่าไอเกน เท่ากับ 14.01, 6.72, 4.96, 4.09 และ 2.95 ตามลำดับ คือ 1) บทบาทของหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน 2) ไฟฟ้า ประปา และการจัดการขยะ 3) ระบบเศรษฐกิจในชุมชน 4) บ้านพักอาศัย และ 5) ระบบสาธารณูปการ รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. บทบาทของหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน เป็นองค์ประกอบแรกของคุณภาพชีวิตของประชาชน ชุมชนคลองสาโรง จังหวัดสงขลา มีตัวชี้วัดทั้งหมด 9 ตัว มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .858 - .635 โดยตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดได้แก่ หน่วยงานภาครัฐหรือผู้นำชุมชนได้ให้การดูแลช่วยเหลือ ผู้ทุพพลภาพ ผู้พิการ ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสในชุมชนอย่างทั่วถึง ส่วนตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบต่ำสุดได้แก่ หน่วยงานภาครัฐหรือผู้นำชุมชน ได้ให้ความรู้และความช่วยเหลือในการวางแผนครอบครัว กับมาชิกในชุมชน

2. ไฟฟ้า ประปา และการจัดการขยะ มีตัวชี้วัดทั้งหมด 7 ตัว มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .860 - .657 โดยตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดได้แก่ น้ำประปาที่ใช้มีความสะอาด และมีความปลอดภัย ส่วนตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบต่ำสุดได้แก่ ชุมชนมีแหล่งกระจายสัญญาณไฟฟ้า (หม้อแปลงไฟฟ้า) ที่มีสภาพใช้งานได้และเพียงพอต่อจำนวนครัวเรือน

3. ระบบเศรษฐกิจในชุมชน มีตัวชี้วัดทั้งหมด 6 ตัว มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .783 - .694 โดยตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดได้แก่ ชุมชนมีแผนงานสร้างการเรียนรู้ และความสามารถในการจัดการเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจของชุมชน ส่วนตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบต่ำสุด ได้แก่ ชุมชนได้รับการสนับสนุนและดูแลจากทางภาครัฐเกี่ยวกับการทำงานและจัดหางาน

4. บ้านพักอาศัย มีตัวชี้วัดทั้งหมด 7 ตัว มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .887 - .581 โดยตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดได้แก่ บ้านพักอาศัยมีความมั่นคงแข็งแรง ปลอดภัย มีสภาพใช้การได้ดี ส่วนตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบต่ำสุด ได้แก่ บริเวณรอบ ๆบ้านพักอาศัยถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย สามารถป้องกันสัตว์มีพิษเข้ามาอาศัย

5. ระบบสาธารณูปการ มีตัวชี้วัดทั้งหมด 5 ตัว มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบตั้งแต่ .807 - .552 โดยตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก /โรงเรียนในชุมชน ที่มีความพร้อมในการจัดการศึกษาให้แก่เด็กในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบต่ำสุดได้แก่ การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน เช่น การติดตั้งกล้อง CCTV, สายด่วน 1669

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชน ชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา มีจำนวน 5 องค์ประกอบ 34 ตัวชี้วัด สามารถอภิปรายเป็นรายองค์ประกอบ ดังนี้

1. บทบาทของหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน เป็นองค์ประกอบแรกของคุณภาพชีวิตของประชาชน ชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา มีตัวชี้วัดทั้งหมด 9 ตัว โดยตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดได้แก่ หน่วยงานภาครัฐหรือผู้นำชุมชนได้ให้การดูแลช่วยเหลือผู้ทุกข์พลภาพ ผู้พิการ ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสในชุมชนอย่างทั่วถึง ส่วนตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบต่ำสุดได้แก่ หน่วยงานภาครัฐหรือผู้นำชุมชน ได้ให้ความรู้และความช่วยเหลือในการวางแผนครอบครัว กับสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้เนื่องจาก อาจเป็นเพราะว่าชาวชุมชนมีความคาดหวังว่าผู้นำรัฐหรือผู้นำชุมชนจะเป็นตัวแทนที่จะนำข้อเรียกร้อง สามารถนำไปสู่การพัฒนาแก้ไข อีกทั้งผู้นำชุมชนเป็นตัวแทนของชาวบ้านชุมชนคลองสำโรงที่มาจากชาวชุมชนนั่นเอง พร้อมทั้งจะเสียสละเวลาและรับฟังปัญหาเพื่อไปสู่การแก้ไขด้วยดีเสมอมา สามารถเป็นที่พึ่งให้กับชาวชุมชนได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับคำกล่าวของฟลานาแกน ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตว่าเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ มีกิจกรรมในสังคมและชุมชน การได้มีการสนับสนุนและช่วยเหลือบุคคลอื่น (Flanagan & John, 1978) และสอดคล้องกับกรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย ที่ได้พัฒนาเครื่องชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูลวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560 – 2564) มี 5 หมวด 31 ตัวชี้วัด และในหมวดที่ 5 มีตัวชี้วัด ที่สำคัญคือ ผู้สูงอายุได้รับการดูแลจากครอบครัว ชุมชน ภาครัฐ หรือภาคเอกชน ผู้พิการได้รับการดูแลจากครอบครัว ชุมชน ภาครัฐ หรือภาคเอกชน ผู้ป่วยเรื้อรัง ได้รับการดูแลจากครอบครัว ชุมชน ภาครัฐ หรือภาคเอกชน และครัวเรือนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของชุมชนหรือท้องถิ่น (กรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย, 2559)

2. ไฟฟ้า ประปา และการจัดการขยะ มีตัวชี้วัดทั้งหมด 7 ตัว โดยตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดได้แก่ น้ำประปาที่ใช้มีความสะอาด และมีความปลอดภัย ส่วนตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบต่ำสุดได้แก่ ชุมชนมีแหล่งกระจายสัญญาณไฟฟ้า (หม้อแปลงไฟฟ้า) ที่มีสภาพใช้งานได้และเพียงพอต่อจำนวนครัวเรือน ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการในเรื่องไฟฟ้า ประปา การจัดการขยะเป็นเรื่องที่ทางภาครัฐจะต้องดำเนินการอำนวยความสะดวกกับประชากรในพื้นที่ แต่ด้วยเหตุที่ชาวชุมชนคลองสำโรงสงขลาได้บุกรุกพื้นที่สาธารณะพื้นที่ริมคลองเข้าไปสร้างที่อยู่อาศัยทำให้หน่วยงานทางภาครัฐไม่สามารถที่จะการอำนวยความสะดวกในเรื่องดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ เพราะพื้นที่ดังกล่าวไม่ได้ถูกต้องตามกฎหมายแต่ชาวชุมชนก็ยังต้องการที่จะพึ่งพาในเรื่องไฟฟ้า ประปา และการขยะเพราะเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีพในปัจจุบัน สอดคล้องกับปาณจิตร สุขมาสยั ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิต คือ ชีวิตที่มีความสุขได้จากความสุขทางกาย ซึ่งหมายถึงการมีความสุขเป็นอยู่ที่ดี มีที่อยู่อาศัยที่ดี มีสุขภาพที่ดี มีสาธารณูปโภคที่ดี การคมนาคมดีสภาพแวดล้อมที่ดี (ปาณจิตร สุขมาสยั, 2553) และสอดคล้องกับมนตรี เกิดมิมูล ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของคนไทย พบว่า ปัจจัยสำคัญที่มีผลทางบวกต่อคุณภาพชีวิตของกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ความรู้สึกพึงพอใจกับบริการสาธารณูปโภคของรัฐ เป็นต้น (มนตรี เกิดมิมูล, 2559)

3. ระบบเศรษฐกิจในชุมชน มีตัวชี้วัดทั้งหมด 6 ตัว โดยตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดได้แก่ ชุมชนมีแผนงานสร้างการเรียนรู้ และความสามารถในการจัดการเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจของชุมชน ส่วนตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบต่ำสุดได้แก่ ชุมชนได้รับการสนับสนุนและดูแลจากทางภาครัฐเกี่ยวกับการทำงานและจัดหางาน ทั้งนี้เนื่องจาก ชาวชุมชนคลองสำโรงสงขลาส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ประกอบอาชีพรับจ้าง การประมงชายฝั่ง คนงานในโรงงานอุตสาหกรรม การได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐในเรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ การมีรายได้เสริมจากอาชีพหลัก การต่อยอดธุรกิจอาชีพจากสิ่งที่มีอยู่แล้วเป็นสิ่งที่ชาวชุมชนมีความต้องการโดยเฉพาะในยุคเศรษฐกิจที่มีค่าครองชีพที่สูงเพิ่มขึ้น และสอดคล้องกับสุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ (2540) ได้แปลและพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตชุดย่อฉบับภาษาไทย (WHOQOL- BREF- THAI, 1997) จากเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตชุดย่อขององค์การอนามัยโลกฉบับภาษาอังกฤษ (WHOQOL- BREF) โดยมีด้านสำคัญคือ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม (Social Relationships) คือการรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ ของตนเองกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย และด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) คือการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าคุณภาพชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัย มีความมั่นคงในชีวิต มีที่อยู่อาศัยที่เอื้อต่อสุขภาพ การรับรู้ว่าได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดีปราศจากมลพิษต่างๆ การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน (สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ, 2540)

4. บ้านพักอาศัย มีตัวชี้วัดทั้งหมด 7 ตัว โดยตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดได้แก่ บ้านพักอาศัยมีความมั่นคงแข็งแรง ปลอดภัย มีสภาพใช้การได้ดี ส่วนตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบต่ำสุดได้แก่ บริเวณรอบๆ บ้านพักอาศัยถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย สามารถป้องกันสัตว์มีพิษเข้ามาอาศัย ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยด้านที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญของมนุษย์ ชาวชุมชนคลองสำโรงสงขลา มีสภาพที่อยู่อาศัยเป็นบ้านเรือนชั่วคราว สมาชิกในบ้านเรือนมีจำนวนมาก

กิจกรรมทุกกิจกรรมมักทำในบ้านเรือนที่อยู่ในห้องแคบๆ อยู่ภายใต้สภาวะแวดล้อมจากลำคลองที่เน่าเหม็น มีมลพิษทำให้สภาวะที่เกิดจากสภาพแวดล้อมบริเวณบ้านพักไม่มีความน่าอยู่ การที่ชาวชุมชนอยู่อาศัยในปัจจุบันนี้เกิดจากความจำเป็น หากมีทางเลือกได้ชาวชุมชนก็จะไม่บุกรุกริมคลองมาสร้างเป็นที่พักอาศัย สอดคล้องกับฟลานาแกน ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตว่าเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ องค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญได้แก่ มีความสุขสบายทางด้านร่างกายและวัตถุ ทางด้านร่างกายได้แก่การมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ทางด้านวัตถุได้แก่การมีอาหารดี มีบ้านที่น่าอยู่ มีเครื่องอำนวยความสะดวก (Flanagan & John, 1978) สอดคล้องกับ Campbell (1972: 51, อ้างอิงจาก ธนิตา ชีร์ตัน, 2554: 12) ได้เสนอว่า องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต ด้านกายภาพประกอบด้วย ปัจจัยด้านมลภาวะ ความหนาแน่นของประชากร และสภาพที่อยู่อาศัย (Campbell, 1972 อ้างถึงใน ธนิตา ชีร์ตัน, 2554) สอดคล้องกับกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้พัฒนาเครื่องชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูลช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) ในหมวดที่ 2 สภาพแวดล้อม มี 7 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย คร้วเรือนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และบ้านมีสภาพคงทนถาวร คร้วเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่ม และบริโภคเพียงพอตลอดปีอย่างน้อยคนละ 5 ลิตรต่อวัน คร้วเรือนมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปี อย่างน้อยคนละ 45 ลิตรต่อวัน คร้วเรือนมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และถูกสุขลักษณะ คร้วเรือนไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ คร้วเรือนมีการป้องกันอุบัติภัยและภัยธรรมชาติอย่างถูกต้อง และคร้วเรือนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2559)

5. ระบบสาธารณูปการ มีตัวชี้วัดทั้งหมด 5 ตัว โดยตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก/โรงเรียนในชุมชน ที่มีความพร้อมในการจัดการศึกษาให้แก่เด็กในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนตัวชี้วัดที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบต่ำสุดได้แก่ การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน เช่น การติดตั้งกล้อง CCTV, สายด่วน 1669 ทั้งนี้เนื่องจากสาธารณูปโภคและสาธารณูปการนับเป็นสิ่งที่ภาครัฐได้บริหารจัดการเพื่อประชาชนเป็นสิ่งที่สาธารณะที่สามารถช่วยเหลือคนหมู่มาก ดังนั้นชาวชุมชนคลองสำโรงซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในฐานะที่ยากจน จำเป็นจะต้องได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกจากทางภาครัฐทำให้คุณภาพชีวิตของเขาดีขึ้น สอดคล้องกับองค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ได้กำหนดเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิต (WHOQOL-100) ประกอบด้วยด้านที่สำคัญด้านหนึ่งคือ ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าคุณภาพชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัย มีความมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าคุณภาพชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดีปราศจากมลพิษต่างๆ การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน การบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าคุณภาพชีวิตมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนทักษะต่างๆ การรับรู้ว่าคุณภาพชีวิตได้มีกิจกรรมสันทนาการ และมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น (World Health Organization, 1997).

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาจากสภาพปัญหาที่สะสมมานานของชาวชุมชนคลองสำโรง สงขลาที่ได้สะสมมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน สภาพปัญหาดังกล่าว เช่น ชาวชุมชนมีบ้านพักอาศัยอยู่ริม

คลองมีสภาพเป็นชุมชนแออัด อาศัยกันเป็นครอบครัวขยาย บางบ้านอยู่กัน 7 - 8 คน สภาพริมคลองเต็มไปด้วยน้ำเสียสีดำ มีกลิ่นเหม็น ห้องส้วมห้องสุขาไม่ได้มาตรฐาน ชาวชุมชนส่วนใหญ่มักจะประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมใกล้เคียง บางบ้านยึดอาชีพเป็นชาวประมงเนื่องจากลำคลองสำโรงสามารถทะเล่สู่ทะเลสาบสงขลาและอีกฝั่งก็ออกทะเลหลวงสงขลาหรือทะเลอ่าวไทย ดังนั้นเศรษฐกิจในองค์ชุมชนจึงไม่มั่นคงจัดได้ว่าชาวบ้านอยู่ในฐานะยากจน ขาดหนทางในการทำอาชีพ ชาวชุมชนฝากความหวังไว้กับหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชนเนื่องจากพวกเขามีสภาพเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ ชาวบ้านมีความหวาดระแวงเรื่องของการลักเล็กขโมยน้อย อาจจะมาจากลูกหลานบางส่วนติดยาเสพติด และยังกังวลจากการถูกคุกคามจากผู้มีอิทธิพล เงินกู้ยืมระบบ ระบบไฟฟ้าในชุมชนแสงสว่างไม่เพียงพอ และทั่วถึง บางบ้านมีผู้ป่วยติดเตียง ถ้าป่วยมักจะซื้อยามากินเองหากมีความจำเป็นต้องเดินทางไปพบแพทย์ ต้องไปโรงพยาบาลของรัฐเพราะใช้สิทธิบัตรทอง พื้นที่ริมคลองสำโรงเป็นพื้นที่ชาวบ้านบุกรุกมาก่อนตั้งเป็นบ้านพักอาศัยซึ่งมีมานานจากในอดีตอยู่สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่นจึงเป็นพื้นที่ที่ทางภาครัฐไม่สามารถเอื้ออำนวยในด้านสาธารณูปโภคและระบบสาธารณูปการ เช่น ไม่สามารถต่อมิเตอร์ไฟฟ้า ประปาตรงสู่บ้าน เพราะไม่ได้มีการขออนุญาตจากทางราชการอย่างถูกต้อง เป็นต้น ดังนั้นการมีองค์ความรู้ที่ถูกต้องจะเป็นประตูสู่การแก้ปัญหาให้ชาวชุมชนได้เป็นอย่างดี ผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา จากการศึกษาได้องค์ความรู้ใหม่ คือ องค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชน ชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา มี 5 องค์ประกอบ คือ บทบาทของหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน บ้านพักอาศัย ระบบสาธารณูปการ เศรษฐกิจในชุมชน ไฟฟ้า ประปา และการจัดการขยะ

ภาพประกอบ 1 องค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชน ชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา

บทสรุป

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชุมชนคลองสำโรง จังหวัดสงขลา มุ่งเน้นการพัฒนาในด้านความเป็นอยู่ของประชาชนในด้านต่างๆ ซึ่งได้แก่ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสภาพแวดล้อม ด้านสุขอนามัย และด้านสาธารณูปโภคระบบสาธารณูปการ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีความสุข รวมทั้งนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยยุทธศาสตร์ที่จะช่วยในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนได้นั้น ประกอบด้วย 1) การส่งเสริมบทบาทผู้นำชุมชนหน่วยงานภาครัฐและภาคีเครือข่าย 2) การบริหารจัดการไฟฟ้า ประปา และการเข้าถึงระบบสาธารณูปการอย่างทั่วถึงเท่าเทียม และเป็นธรรม โดยการบูรณาการการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีเครือข่าย 3) การสร้างจิตสำนึกเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะ และการจัดการน้ำเสีย 4) การพัฒนาและส่งเสริมระบบเศรษฐกิจให้กับชาวชุมชน 5) การสร้างความรับรู้ ความเข้าใจกับชุมชนต่อการจัดระเบียบที่อยู่อาศัยภายใต้กลไกของภาครัฐ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 เทศบาลนครสงขลา และเทศบาลเมืองเขารูปช้าง ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ดูแลชาวบ้านชุมชนคลองสำโรงสงขลา ทั้งสองริมฝั่งคลองสำโรง ควรสร้างแผนงานการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนด้วยการยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน สร้างผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ที่มีจิตอาสาทุ่มเทเพื่อบริการพี่น้องชาวชุมชน จัดระบบการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนด้วยการนำเรือลงลำคลองเพื่อรับขยะจากบ้านของชาวบ้านริมฝั่งคลอง ตลอดจนการปลูกฝังให้ชาวบ้านริมคลองมีจิตใจรักสิ่งแวดล้อมไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงในลำคลอง ในขณะเดียวกันจะต้องสร้างสิ่งสาธารณะอุปโภคให้มีความพร้อมมีคุณภาพ จัดให้มีแสงไฟส่องสว่างตามเขตสาธารณะต่าง ๆ สร้างระบบความปลอดภัยด้วยการให้ความดูแลทุกสุขของพี่น้องประชาชน อำนวยความสะดวกในเรื่องของกลไกของหน่วยงานราชการที่จะช่วยได้อย่างเต็มที่ จัดการศึกษาที่ได้มาตรฐาน จัดศูนย์พยาบาลสาธารณสุขที่บริการพี่น้องประชาชนรวมถึงการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้พี่น้องชาวชุมชนได้มีรายได้เสริมในการประกอบอาชีพด้วยการจัดทำโครงการต่างๆ ที่ลงถึงพี่น้องชาวชุมชนอย่างโดยตรง

1.2 หน่วยงานราชการ เทศบาลนครสงขลา เทศบาลเมืองเขารูปช้าง องค์การปกครองส่วนจังหวัดสงขลา สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสงขลา และจังหวัดสงขลา ควรนำผลจากการวิจัยไปดำเนินการวางแผนการบูรณาการ จัดการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวริมคลองสำโรงสงขลาด้วยการสร้างที่อยู่อาศัยให้กับชาวบ้านโดยให้ชาวบ้านที่บุกรุกริมคลองสำโรง ยกพลขึ้นบก มิให้ชาวบ้านรุกล้ำเขตริมคลองสำโรง จัดที่อยู่อาศัยด้วยการเคหะแห่งชาติ ส่งเสริมการออมเพื่อให้ชาวชุมชนคลองสำโรงสงขลาสะสมเงินสมทบโครงการสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนเอง

1.3 จังหวัดสงขลา องค์การปกครองส่วนจังหวัดสงขลา เทศบาลเมืองเขารูปช้าง เทศบาลนครสงขลา และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ควรจัดการเชิงบูรณาการอย่างจริงจัง ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม ด้วยการปรับภูมิทัศน์คลองใหม่ให้สำเร็จเป็นรูปธรรม พัฒนาคลองสำโรงเป็นแหล่งท่องเที่ยว ให้คลองสำโรงให้เป็นคลองที่มีน้ำใสไหลผ่าน ขุดลอกคูคลองไม่ให้ตื้นเขิน สร้างสวนสาธารณะริมฝั่ง

คลองเป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของชาวชุมชนเป็นแหล่งขายของสินค้าพื้นเมืองของชาวชุมชน เป็นแลนด์มาร์คจุดท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัดสงขลาด้วยการนำแบบอย่างคลองที่พัฒนาแล้วในประเทศไทย เช่น คลองลาดพร้าว คลองโอ่งอ่าง ของจังหวัดกรุงเทพฯ หรือคลองชองกเยซอน (Cheonggyecheon) ของประเทศเกาหลีใต้ เป็นแบบอย่างในการพัฒนา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนในเขตต่างๆ เช่นเขตพื้นที่แออัด เขตชุมชนแออัดในเขตเมืองใหญ่ เขตพื้นที่บุกรุกริมทางรถไฟ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2559). *แนวทางการดำเนินกิจกรรมตามยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชนประจำปีงบประมาณ 2560*. กรมการพัฒนาชุมชน.
- เทศบาลเมืองเขารูปช้าง. (2564). *ข้อมูลทั่วไป*. สืบค้นเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2564 จาก: <https://www.krc.go.th/frontpage>
- ธนิดา ชีรัตน์. (2554). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของนักศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องค์กรฯ. *วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีธบุรี.
- ปานจิตร สุกumasย์. (2553). การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) เพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองเลย จังหวัดเลย. *Journal of Buddhist Education and Research: JBER*. 7(2): 214-218.
- มนตรี เกิดมีมูล. (2559). คุณภาพชีวิตคนไทย: กรณีศึกษาชาวเมือง. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, 52(3): 129-154.
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 16. (2556). *รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมภาคใต้ฝั่งตะวันออกตอนล่างบริเวณจังหวัดพัทลุง สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส พ.ศ. 2556*. สืบค้นข้อมูลเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2564 จาก <http://slbkb.psu.ac.th>
- สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ. (2540). *เปรียบเทียบแบบวัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก ชุด 100 ตัวชี้วัดและ 26 ตัวชี้วัด [Comparison of the WHO-QOL-100 and the WHOQOL-BREF (26 items)]*. เชียงใหม่: โรงพยาบาลสวนปรุง กรมสุขภาพจิต.
- Flanagan, John. (1978, February). A Research Approach to Improving Our Quality of Life. *American Psychologist*, (33)(2): 138-147.
- World Health Organization. (1997). *Division of Mental Health and Prevention of Substance Abuse. Life Skills Education in Schools*. Geneva: World Health Organization.

